

Server Kâmil Bey ve *Verâset ve Kanûnları* Adlı Eseri

Serpil TİMUR*

Murat ÖNER**

Makale Geliş / Received: 20.04.2024
Makale Kabul / Accepted: 15.10.2024

Öz

Gregor Mendel'in yaptığı çalışmalarla bağımsız bir bilim haline gelen genetiğin en fazla katkı yaptığı alanların başında tıp gelmektedir. Genetiğin doğuşuyla beraber, insanlarda görülen hastalıkların hangilerininin kalıtsal olduğu araştırılmaya başlanmıştır. Avrupa'daki bu gelişmeleri yakından takip etmeye çalışan Osmanlılar da on dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren bu alanda eserler yayımlamaya başlamıştır. Besim Ömer'in (1862-1940) 1892 yılında kaleme aldığı Verâset adlı eserin ardından -tespit edilebildiği kadarıyla- genetik konusundaki ikinci eser Server Kâmil'in (1881-1943) Verâset ve Kanûnları'dır. Bu makalede önce Server Kâmil Bey'in hayatı ve Verâset ve Kanûnları kısaca tanıtılacak, ardından Osmanlılarda genetik içerikli ilk yayınlar arasında yer alan bu önemli eserin transliterasyonu takdim edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Genetik, Server Kâmil Bey, Verâset ve Kanûnları.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, serpilahmetkocaoglu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5784-2028.

** Dr. Öğr. Üyesi Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, biomuratoner@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2839-4104.

Künye: TİMUR, Serpil., ÖNER, Murat (224) Server Kâmil Bey ve Verâset ve Kanûnları Adlı Eseri, *Dört Öge*, 26, 35-64. <http://dergipark.gov.tr/dortoge>.

Server Kâmil and *Verâset ve Kanunları*

Abstract

*Medicine is one of the fields where genetics, which became an independent science with the work of Gregor Mendel, has contributed the most. With the emergence of genetics, it began to be investigated which of the diseases seen in humans were hereditary. The Ottomans, who tried to follow these developments in Europe closely, started to publish works in this field as of the end of the nineteenth century. After Besim Ömer's (1862-1940) *Verâset* in 1892, Server Kâmil's (1881-1943) *Verâset ve Kanunları* is the second work on genetics, as far as can be ascertained. In this article, Server Kâmil Bey's life and *Verâset ve Kanunları* will be briefly introduced, and then the transliteration of this important work, which is among the first publications on genetics in the Ottomans, will be presented.*

Keywords: Genetics, Server Kâmil Bey, *Verâset ve Kanunları*.

Genetik biliminin temelleri 19. yüzyılın ortalarına dayanır. Avusturyalı bilim insanı Gregor Mendel, 1856-1863 yılları arasında bezelyelerle yaptığı deneyler sonucunda kalıtımın temel yasalarını keşfetmiştir. Ancak bulguları, dönemin bilim camiası tarafından geniş çapta duyulmamış, yıllar sonra çalışmaları, Carl Correns, Hugo de Vries ve Erich von Tschermak tarafından yeniden keşfedilmiş ve genetik bağımsız bir bilim dalı haline gelmiştir. Genetik biliminin ortaya çıkması ile birlikte tıp alanında da olağanüstü bir gelişme yaşanmış ve insanlarda ortaya çıkan hastalıkların genetik temelleri araştırılmaya başlanmıştır. Aynı dönemde Paris'e bakteriyoloji alanında ihtisas yapması için gönderilen Server Kâmil Bey, hastalıkların tedavisinde genetiğin öneminin farkına varmış ve İstanbul'a döndükten bir süre sonra da *Verâset ve Kanunları*'nı yayımlamıştır. Server Kâmil Bey, *Verâset ve Kanunları* adlı eserinde insanda görülen kalıtsal hastalıklar üzerine odaklanmakta ve bu hastalıkların sonraki nesle hangi oranlarda aktarıldığını dönemin istatistikleriyle açıklamaya çalışmaktadır.

Osmanlılarda genetik konusunda ilk eser -kaynakların ışığında- Besim Ömer Akalın'ın 1892 yılında yayımladığı *Verâset* adlı eserdir. Server Kâmil Bey'in *Verâset ve Kanunları* ise tespit edilebildiği kadarıyla ikinci eser olarak karşımıza çıkmaktadır.

Server Kâmil'in (Tökgöz) Hayatı

Server Kâmil (Tokgöz), 1881 yılında İstanbul'da doğmuş, tıp eğitimi ve bakteriyoloji alanındaki uzmanlıklarıyla tanınmış bir hekimdir. Eğitimine Çengelköy İlkokulu ve Fatih Rüştiyesi gibi okullarda başlamış, ardından Askeri Tıbbiye-i

Şahane'den mezun olmuştur. Mezuniyetinin ardından çeşitli hastanelerde bakteriyolog olarak görev almış, 1908'de Paris'teki Pasteur Enstitüsü'nde bakteriyoloji ihtisası yapmıştır.

II. Meşrutiyet'in ardından çeşitli tıbbi görevlerde bulunmuş, 1912'de İstanbul Tıp Fakültesi Müdürü olarak vekaleten atanmış ve Balkan Savaşı sırasında Terkos Gölü'nde kolera ile mücadele etmiş, ayrıca ordudaki salgın hastalıklarla ilgili önemli bilimsel çalışmalara imza atmıştır. 1914'te Eczacı ve Dişçi Mektebi'nde bakteriyoloji dersleri vermeye başlamış, I. Dünya Savaşı sırasında Şark Cephesi'nde Hilal-i Ahmer Hastanesi Başhekimliği ve Ordu Sıhhiye Reisi Vekilliği görevlerini yürütmüştür.

Savaş yıllarında bilimsel araştırmalar yaparak lekeli humma üzerine önemli bir çalışma yayımlamış, 1920'de Tıp Fakültesi Hıfzıssıhha Muallimliğine seçilmiştir. Aynı yıl Haydar Paşa Hastanesi'nde görev almıştır. 1935'te Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Müessesesi'nin ikinci direktörü, 1941'de ise direktörü olmuştur. 1943'te Denizli milletvekili olarak seçilen Tokgöz, kısa bir süre sonra sağlık sorunları nedeniyle görevinden ayrılmış ve aynı yıl hayatını kaybetmiştir (Karcı, 2022, s.1-3).

Verâset ve Kanûnları

Server Kâmil Bey'in *Verâset ve Kanûnları* adlı eseri, insanlardan çocuk ya da torunlarına intikal eden hastalıkların kalıtımla ilişkisi üzerinedir ve hangi hastalık ya da hastalıkların ebeveynden çocuk ya da torunlarına hangi oranlarla geçebileceği, o dönemde tutulan istatistiklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Buna göre kalıtım kanunlarının bir dereceye kadar katî olduğu ve canlılarda sonradan meydana gelen niteliklerin ise sabit olmadığı belirtilmiştir. Zira sonradan gelen nitelikler de katî olsaydı canlıların ilerlemesi ve gelişmesinin mümkün olmayacağı ve canlılarda bulunan bu niteliklerin onların içinde buldukları fizyolojik şartlara, hastalıklara ve beslenmelerine göre değişiklik göstereceği öne sürülmüştür. Dolayısıyla kalıtım esnasında ataların her türlü doğal alışkanlıklarının ve hastalıklarının torunlarına intikal etmemesi, döllenme sürecinde sperm ve yumurtanın birleşmesi esnasında ebeveynin kişisel özelliklerinin bir kısmının ziyan olmasıyla ilgilidir.

Verâset ve Kanûnları'nın birinci bölümünde kalıtım biçimleri şahsi ve ailevi olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Şahsi kalıtımda kişi, kendi fizyolojik niteliklerini ve hastalıklarını çocuğa intikal ettirmektedir. Fakat şahısta sünnet gibi doğumdan sonra meydana gelen nitelikler evlada intikal etmez. Anne karnında oluşan yapısal bozukluklar ise daha sonra evlada aktarılır. Buna karşılık kişisel yeteneklerin oluşmasında eğitim ve öğretim büyük bir rol oynamaktadır. Doğacak çocuğun cinsiyeti

hakkında ise her ne kadar çeşitli söylemler -kızların babadan erkeklerin anneden olması gibi- dile getirilse de cinsiyetin tayini hakkında hiçbir kaide ve kanun bulunmamaktadır.

İkinci bölümde ise aile içi evliliklerde kalıtım ve bu evliliklerin tehlikesi üzerinde durulmuştur. Buna göre aile içi evliliklerin art arda devam ettiği nesillerde kısırlık meydana gelmektedir. İstatistiklere göre her 100 aile içi evlilikten 16'sında, her 100 aile dışı evlilikten ise 2,3'ünde kısırlık oluşmaktadır.

Üçüncü bölümde, Server Kâmil Bey, aile içi evlilik sonucu oluşan hastalıklar ve bu hastalıklar üzerine yabancı araştırmacılar ya da kurumlarca tutulan istatistiklere yer vermiştir. Dennis'e göre her 833 aile içi evlilikten meydana gelen 3946 çocuğun yüzde 6,4'ü sakat doğmaktadır. Hermafrodit birlikliklerinden ise kalın kafalı yani idyot çocuklar meydana gelmektedir. Fransa'daki hastanelerde tutulan istatistiğe göre aile içi evlilik sonucu meydana gelen 1157 kişi üzerinde kalın kafalılık oluşmasa da Fransa dışındaki ülkelerde tutulan istatistiğe göre ise hermafroditler arası yapılan evliliklerin her yüz kişiden 18-23'ünde kalın kafalılık hastalığı intikal etmiştir. Aile içi yapılan evliliklerde sağırılık ve dilsizliğin kalıtım yoluyla aktarılması Boudin'e göre 67 kişiden 19'unda, Chazarain'e göre 89 kişiden 27'sinde, Lande'ye göre 54 kişiden 25'inde ve Piroax'a göre ise yüz kişiden 25'inde görülmektedir. George Darwin ise İngiltere hastanelerinde tutulan istatistiklere göre her yüz kişiden 2,20'sinde kalıtım yoluyla sağırılık meydana geldiğini belirtmiştir.

İrsi hastalıklara değinilen diğer bir bölümde irsi hastalığın birbirine benzer ve benzemez irsi kalıtım olmak üzere iki türlü intikal ettiği belirtilmiştir. Kendinden önceki atalarına tesir eden hastalıkların doğrudan evlada intikal etmesine birbirine benzeyen irsi kalıtım denilmekte ve Fridrich, Tomson hastalığı, ilerlemiş kas körelmesi ve intersitiyel sinir iltihabı gibi hastalıklar birbirine benzer kalıtım yoluyla aktarılmaktadır. Birbirine benzemeyen irsi kalıtımda ise hastalıklar kesin olarak intikal etmeyip sadece uygun ortam ve yetenek bulduklarında intikal etmektedirler.

Server Kâmil Bey, sinir hastalıklarında kalıtımı "beyinde fiziki bir hasara bağlı olmayan sinir hastalıkları kalıtımı" ve "beyinde anatomik unsurların hasarına bağlı olan sinir hastalıkları kalıtımı" olmak üzere ikiye ayırmıştır. Buna göre akıl hastalıkları gibi hastalıklar, beynin fiziki bir hasara bağlı olmayan sinir hastalıklarının kalıtımıyla meydana gelmektedir. Akıl hastalıklarındaki ortak zaaf bencilliktir. Bencillik kişiyi şevke getirme, uyuşturma ve coşma gibi tesirlere maruz bırakmaktadır. Ebeveynlerinden kumar, sarhoşluk ve cınnet gibi heveslerin intikal ettiği çocuklar eğitim aracılığıyla bu tarz bencillik zaafalarını eğitebilirler. Kalıtım bütün akıl hastalıklarına müdahale ederek intikal eden kişide akıl hastalıklarına

müsait bir zemin hazırlar. Zeminin yani kalıtımın akıl hastalıklarındaki tesiri bazen az bazen de çoktur. Harici sebepler de akıl hastalıklarının oluşmasında büyük bir rol oynamaktadır. Örneğin mâni ile melankolinin intikalinde kalıtım pek az bir tesir göstermektedir. Bazı tür akıl hastalıklarında da kalıtımın tesiri daha açık bir şekilde görülür. Bu tür hastalıklara irsi hastalıklar da denmektedir. Bunların bir kısmı doğumda bir kısmı da çocukluk dönemi öncesi görülmektedir. Buna ek olarak bu hastalıkların bir kısmı fizikî, bir kısmı ruhîdir. Kafatasının yapısal bozukluğu, bebeğin baş çevresinin ölçümünün standarttan küçük olması, kemiklerin büyümesinde sapmalar, çenenin yapısal bozukluğu, miksödem, sağır ve dilsizlik gibi hastalıklar fizikî olanlardır. Ruhî olanlar içinde ise en önemlisi “idyotluk ya da kalın kafalılık”tır. Bu hastalar beyinleriyle yaşamaktansa omurilikleriyle yaşarlar. Kimi kalın kafalı hastaların bazı vazifeleri -kimileri muhasebeci, kimileri müzisyen olabiliyorlar- iyi yaptığı da görülmektedir. Embesil/İmbeciles olanlar bu hastalık silsilesinin biraz yüksek mertebesinde, debiles olanlar ise en üstte yer almaktadırlar. Embesil/İmbeciles olanlar bir dereceye kadar eğitim-öğretime müsaittirler, debiles olanlar ise akıl faaliyetleri ve hatta eleştiri becerileri bile olmadığından eğitim almaya muktedir değildirler. Kalıtım yoluyla bir zemin hazırlanmış bu hastalıklara ek olarak Degeneresler ve monomaniler de eklenmiştir. Sara hastalığında kalıtımın tesiri çeşitli istatistiklerle ortaya konulmuş ve bu istatistikler sonucunda saranın doğrudan anne ya da babadan intikal ettiği, ataların saranın kalıtımında tesirinin ise çok mühim olmadığı saptanmıştır. İsteri ise her ne kadar nevrozun en irsi olanı olarak beyan olmuşsa da Babinski’ye göre isteri hipnoz ve telkin ile tedavi edilebilmektedir.

Beyinde anatomik unsurların hasarına bağlı olarak kalıtım yoluyla intikal eden sinir hastalıklarının başında ise felç, genel felç ve omurilik felci yer almaktadır. Genel felcin oluşmasında her ne kadar irsiliğin tesiri ön plana çıkarılmış olsa da bu görüş kabul edilmemiştir. Şimdilerde frenginin genel felcin sebeplerinden olduğu öne sürülse de her frengi olanda da genel felç görülmemektedir. Omurilik felcinde ise her ne kadar frengi hakiki sebepmiş gibi görünse de asıl sebep kalıtımdır.

Verâset ve Kanûnları’nda kalıtım ile ilgili değinilen diğer bir konu ise beslenme bozukluklarında kalıtımdır. Dönemin bazı bilim insanları her ne kadar beslenme bozukluklarında kalıtımın tesirini öne sürmüş olsalar da sonuç itibarıyla beslenme bozukluklarında kalıtımın hakiki bir tesiri olmadığına kanaat getirmişlerdir. Fakat beslenme bozuklukları birçok hastalığın oluşmasında bir yatkınlık oluşturmaktadır. Beslenme bozukluğu ile oluşan bu yatkınlık, daha sonra gelecek kuşaklara aktarılabilir. Bu tür hastalıkların başında alkoliklik, nikris, aşırı şişmanlık, böbrek taşı, eklem romatizma iltihabı, egzama, basur, baş ağrısı vs. yer almaktadır. Söz konusu bu hastalıklarda, kalıtımın tesiri bir kısmında doğrudan

iken, bir kısmında ise dolaylıdır. Örneğin alkoliklikte kalıtım yüzde 25 iken diyabetik ailelerin yüzde 54'ünde romatizma ve 36'sında ise aşırı şişmanlık görülmektedir. Yine atalarında alkoliklik bulunan her yüz ailenin 54'ünde eklem romatizması, 36'sında aşırı şişmanlık, 21'inde diyabet, 25'inde böbrek taşı, 18'inde nikris, 11'inde nefes darlığı, 11'inde egzama, 7'sinde baş ağrısı ve 7'sinde karaciğer hassasiyeti ortaya çıkmıştır. Aşırı şişmanlık üzerine yapılan istatistiklere göre şişmanlık her 100 kişiden 46'sına intikal etmektedir. Ayrıca ebeveyni aşırı şişman olan 85 aileden 33'ünde romatizma, 28'inde nikris, 24'ünde nefes darlığı, 14'ünde alkolizm görülmüştür. Nikris ise yüzde 90 irsîdir.

Verâset ve Kanûnları'nda kanser gibi hastalıkların ise kalıtımda önemli bir tesiri bulunduğu ve bu bağlamda kanserde hastalığın kaynağının doğuştan olduğuna kanaat getirilmektedir.

Enfeksiyonlarda/Mikroplarda kalıtıma da yer verilen eserde, mikrop zehrinin dölyatağı yoluyla valideden embriyoya geçtiği; kemirici hayvanların dölyatakları, gebeliğin son zamanlarına doğru zehirli şeylerin geçişine karşı daha müsaitken, geviş getiren hayvanların döl yatağının ise zehirli şeylere karşı geçit vermediğine değinilmiştir. Yine insanların dölyatağına zehirli şeylerin bulaşabilmesi için validenin kanına son derece hastalık bulaşmış olması gerekmektedir. Çünkü insan dölyatağı zehirli şeyin dölyatağına girmesine mâni olup onu korumaktadır.

Verâset ve Kanûnları'nın başka bir bölümünde ise uzuv şişmelerinde/ur'larda kalıtımdan bahsedilmiştir. Buna göre, yeni doğanlarda organ şişmelerindeki kalıtımın temel nedeni ebeveynin döl sularına hastalık bulaşmasından kaynaklanmaktadır. Dani ve Curt organ şişmesine yakalananların üreme yoluyla her türlü musibetten korunmalarına rağmen bu hastalığın kalıtımla intikal ettiğini belirtmiştir. Landouzy kobayların döl sularına aşılama yoluyla organ şişmesi/ur bakterisi icra etmiş ve şunu gözlemlemiştir: Validesi sağlam olduğu halde veremli babadan doğan çocuklar, doğumu takip eden senede veremli olarak vefat etmektedirler. Bunun temel sebebi döl sularıyla veremli mikroorganizmanın anneyi de veremli kılmasından ileri gelmektedir. Baytarlıkta buna birçok örnek bulunurken, Baumgarten'a göre kalıtımın gerçekleşebilmesi için insanlarda ancak validenin bakteri tarafından hastalıklı olması gerekmektedir. Dolayısıyla verem doğrudan doğruya intikal ederken aynı zamanda verem bakterisini dölyatağına intikal ettirip oradan da cenine ulaştırarak ceninin de veremli olması sağlanabilmektedir. Veremli olan aileden doğan çocukların organları, rahimlerinde hücrelerin verem bakterisinin toksini tehdidi tesirinde kalmalarından dolayı her türlü hastalığı alma eğilimindedirler.

Frenginin kalıtımı¹ ile ilgili ise şu bilgilere yer verilmiştir; frengi hastalığına müptela her ebeveynin çocuğu, frengili olmamakla birlikte, böyle çocuklarda görülen hastalık belirtilerinin tabiatı dahi frengiye ait değildir. İstatistiklere göre eğer hem baba hem de anne frengi ise kalıtım oranı yüzde 92; eğer yalnızca anne frengili ise yüzde 84, sadece baba frengili ise yüzde 37'dir. Frengiye müptela ebeveynin önceleri frengili çocuk doğurdıkları halde sonradan sağlam evlat doğurması çok nadirdir. Frengi anneden yumurta ya da döl-yatağı aracılığıyla geçmektedir. Eğer anne döl-lenmeden sonra frengi olmuşsa ve mikroplu hastalık hamileliğin beşinci ayından önce bulaşmışsa döl yatağı aracılığıyla frengi cenine aktarılabilir. Eğer beşinci aydan sonra ise çocuk sağ salım doğabilir. Fakat sekizinci ya da dokuzuncu ayda ise yeni doğan kesin bir biçimde bağışıklık kazanır. Sonuç olarak çocuklarda frengi iki yolla bulaştırılır: ilki sperm, yumurta ya da her ikisiyle birlikte; ikincisi ise önceden hastalık bulaşmış yumurtanın mikroplu hastalığı cenine taşımasıyla. İlki kalıtım yoluyla aktarma iken, ikincisi rahime taşıma yoluyla aktarmadır.

Server Kâmil Bey, "Kalıtım ve Bağışıklık" başlığı altında ise yeni doğan bebeklerde bağışıklığın nasıl kazanıldığı üzerinde durmuştur. Buna göre yeni doğandaki bağışıklık üç yolla olabilir. 1. Bağışıklığın sperm, yumurta ya da her ikisiyle birlikte gelmesi, 2. Validenin organizmasında hazırlanmış antitoksinin anne döl-yatağından geçerek cenine bağışık kılması, 3. Cenin hücrelerinin döl-yatağından geçen maddelerin tesiriyle bizzat anti-serum toksini hazırlamış olması. Fareler üzerinde yapılan deneyler sonucu Ehrlich, birinci şıkka tezat oluşturacak örneklerle karşılaşmıştır. Bu sonuca daha sonra birçok müellif ulaşmıştır. Bunlara göre bağışıklık ne yumurta ne spermle meydana gelmektedir, daha çok bazı maddelerin valideden cenine intikal etmesiyle bağışıklık oluşmaktadır.

Eserin son bölümünde ise Charles Darwin, Ernst Haeckel, Carl von Nägeli ve August Weismann'ın kalıtım açıklamalarına yer verilmiştir. Darwin'e göre hücreler küçük gemmulalardan oluşur ve söz konusu gemmulalar gıda alınca bölünerek çoğalarak, canlılık bulur ve kendi benzerlerini meydana getirirler. Atalardan torunlara intikal eden bu gemmulalar, ihtiva ettiği özellikleri içinde bulunduğu organizmaya taşımaktadır. Haeckel sitoloji ve fizyolojiyle ilgili olmadığından bu konu hakkında açıklama yapmamıştır. Nägeli ise her hücrede Idioplazma ve Trophoplasma olmak üzere iki tür plazmanın olduğunu kabul etmektedir. Troplazma daha çok beslenme ile ilgili olup asıl ataların yüklenmiş olduğu özellikleri torunlarına aktaran yani kalıtımı sağlayanın idioplazma olduğunu iddia etmiştir. Weismann ise kuramını döl-lenmenin çekirdek ve kromatinin mevcudiyetine bağla-

1 *Verâset ve Kanûnları'nın* yazıldığı dönemde frengi hastalığının kalıtsal olduğu düşünülüyordu. Daha sonra bu hastalığın mikrobik bir hastalık olduğu ortaya çıkmıştır.

mıştır. Buna göre kalıtım, mikrop plazması teorisi ile ebeveynden torunlara intikal etmiştir. Bouchard ise kalıtımın eril ve dişil hücrelerinin kromozomlarıyla ilgili olduğunu öne sürmüştür.

Son olarak Server Kâmil Bey, kalıtımın öneminden bahsederek kalıtımın gelecek nesiller arasında insanlığın gelişimi için önemli bir tesiri bulunduğunu, zira hayatın her bir amelinin torunlara tesir ve intikal ettiğini belirtmiştir.

Kaynakça

Karcı, Erol. (2022). *Server Kâmil Tokgöz*, Atatürk Ansiklopedisi, Erişim tarihi: 03/10/2024, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/server-kamil-tokgoz/?pdf=5530>.

Server Kâmil. (1327). *Verâset ve Kanûnları*, İstanbul.

Verâset ve Kanûnları

Verâset = Hérédité

Vahidü'l-hücre veyâ kesirü'l-hücre nebâtât, hayvânât gibi mahlûkât-ı zevî'l-hayâtın; ahlâk, evsâf, istidâd gibi hâlâtının fizyoloji nokta-i nazarından olduğu nisbetde emrâz nokta-i nazarından dahi ahfâda intikâl etdirmek içün mâlik oldukları kabiliyete verâset ıtlâk olunur. Meleke-i verâset kavâninine merbût olmakla beraber kat'î dahi olmadığından evsâfın ecdâddan ahfâda intikâli dahi o nisbetde şedid değildir. Ancak verâsetde bir dereceye kadar kat'îyyet, evsâf-ı esâsiyyededir. Evsâf-ı tâliye sâbit değildir. Eğer bu intikâl dahi kat'î olsa idi, mahlûkâtın terakkî ve tekâmülâtına sûret-i kat'îyyede muhâlefet edilmiş olurdu.

Evsâf-ı tâliye, evsât, şerâ'it-i hayâtiyye [3], şerâ'it-i fizyolojiyye ve maraziyye ve terbiye ile kabil-i ta'dildir. Verâset hakkında dür ü dirâz mütâla'ada bulunabilmek içün ilkâha dair birkaç kelime söylemek icâb eder.

Ma'lûmdur ki "ilkâh" nüve-i hücre-i müzekkere ile nüve-i hücre-i mü'ennesin ittihâdıdır. Bu ittihâd, ruşeymin nüve-i ibtidâ'îyyesini teşkil eder ve bu da tekessür ederek uzuv-ı cedidin nevât-ı esâsiyyesini ihzâr eyler. Hattâ hücerât-ı müzekkere ve mü'ennese, telkîhe müsâ'id olmadan evvel sentrozomlarının bir kısımlarını ga'ib ederler. Bu sûretle olan gaybübete "tecbîr-i kromatikkiye= Réduction chromatique" nâmı verilir.

Huveyn-i menevî ile büeyzde müşâhede olunan kromatinin keyfiyyet-i tecbîriyyesi, bir taraftan hücerâtın hâl-i işbâ'a geldiğini ihbâr eder; taraf-ı diğerdende ebeveynin evsâf-ı zâtiyyesinden bir kısmının ziyâ'ına vesile olur. İşte bu sebebdendir ki ecdâd; her dürlü i'tiyâdât-ı tabiiyye ve maraziyyelerini noktası noktasına ahfâda intikâl etdiremezler.

Verâset hakkındaki kavânin, Darwin tarafından vaz' olunub ber-vech-i âtidir [4]:

1 - Loi de l'hérédité directe et immédiate = bilâ-vâsıta kanûn-ı irsiyyet

Bu kanûna göre eslâf, 'atikan veyâ cediden kesb etmiş oldukları ahlâk-ı 'umûmiyye ve şahsiyyelerini ahfâda intikâl etdirirler.

2 - Loi de prépondérance dans la transmission des caractères = Ahlâkın intikâlinde kanûn-ı galibiyet.

3 - Loi de l'hérédité en retour ou médiante (Atavisme) = Bi'l-rücâ' kanûn-ı verâset

Bu kanûna göre verâset ahfâda mütekattî'ân vukû'a gelir; ya'nî bir iki batın atlayarak husûle gelir ve bu sûretle çocuklar pederlerine benzemeden ziyâde büyük pederlerini andırırlar.

4 - Loi de l'hérédité par homochrone = Hem-zemân kanûn-ı verâset.

Bu dürlü verâsetde isti'dâd ve ahlâk-ı tabîiyye ve maraziyyenin, pederlerinde zuhûra geldiği aynı devr ve senede zuhûra gelmesidir. [5]

*

**

Sûret-i verâset:

Verâset tarîkiyle pederler evlâda, 'â'id oldukları familyanın evsâfiyla 'ırklarının evsâfını intikâl ettirirler. Bu sebebdendir ki verâset, "şahsî ve familya'î" olmak üzere ikiye dahi taksîm olunur.

Verâset-i şahsiyye = Hérédité individuelle - Bu nev' verâsetde şahıs, kendini diğer birinden tefrike medâr olan evsâf-ı zâtiyye-i fizyolojîyye ve maraziyyesini evlâda intikâl ettirir.

Eğer evsâf dâhil-i rahimde teşekkül etmeyub de vilâdetden sonra zuhûra gelmiş ise bu dürlü olanlar müşkilâtle intikâl ederler. Meselâ ebeveynde yapılan "betr" lerle Müslümanlarda ve Benî İsrâ'ilde yapılan "sünnet" in evlâda intikâl etmemesi gibi.

Lakin hayât-ı cenîniyyesinde sû-i teşekkülâta mübtelâ olarak tevellüd etmiş olanlar ise ba'de'l-vilâde mezkûr sû-i teşekkülâtını evlâda intikâl ettirebilirler. Binâen aleyh isti'dâd-ı şahsîde, vasat, ta'lim ve terbiye, tevcîh-i mütâla'anın büyük bir rol ifâ ettiği müstagnî-i 'arz u beyândır. [6]

Cinsinin kuvve-i irsiyyesine gelecek olursak bu keyfiyyet el'ân şâyân-ı tenkid ise de silsile-i beşerde bir dereceye kadar kızların pederden, erkeklerin vâlideden ahz-ı verâset ettiği beyân olunmaktadır. Binâen aleyh cinsin ta'yîni hakkında verâsetin te'siri müte'addid tarz-ı mihânikîyyet ile izâh olunuyor.

Ba'zılarına göre cins; ebeveynden birinin (Energie spécifique)nin tagallübü ile; ba'zılarına göre ise ilkâh zamânında büyüyün derece-i meşbû'îyyetiyle ta'yîn ettiği beyân olunmakta ise de hakikatde silsile-i beşerde ta'yîn-i cins için hiçbir kâide ve kanûn mevcûd değildir.

Almanların (Hérédité par imprégnation = meşbû'îyyet ile verâset) nâmını i'tâ ettikleri verâset ise ilk erkek tarafından telkîh olunan mülâkkah vâlidenin ba'demâ ahfâdına, ilk zevcenin evsâfını intikâl ettirebilmesidir. Bu keyfiyyet bârgir

ve kelblerde kesirü'l-vuku'dur. Meselâ iyi bir 'ırka mensûb bir dişi, "melez" olan bir erkek ile telkîh olundukda ondan tevellüd edecek çocuklar sâf olmazlar. Hattâ bi'l-âhire cinsi a'lâ erkek ile de ilkâh etdirilse yine saf döl virmezler. Misâl-i âti ise bu keyfiyeti daha vâzih bir sûretde îzâh eder: [7]

["Hyospade"² olan bir zât, sağlam bir kadınla izdivâc eder. Bu ittihadan üç hyospad çocuk zuhûra gelir. Bunlardan ikisi te'ehhül eder. Neticede iki hyospad tevlid ederler. Bunlardan da birisi te'ehhül edince tekrâr bir hyospad zuhûra gelir. Kadın, erkeği vefât etdikden on sekiz ay sonra sağlam bünyeli, bir erkek ile bi'l-izdivac dört çocuk meydâna getirir; çocukların dördü de hyospad olur. Bunlardan bir danesi te'ehhül eder. Yine üç hyospad çocuk tevlid eyler.] Hulâsa bu keyfiyet "Imprégnation" = meşbû'iyet'i isbâta bir bürhândır.

Keyfiyet-i işbâ', huveyn-i menevînin büeyzâtı telkîh esnâsında mücâvir hücerât üzerine de te'sirden hâli kalmamasıyla îzâh olunuyor. Bu te'sir ba'zı müelliflere göre tam, ba'zılarına göre ise gayr-i tamdır.

Cornevin³ cenîn vâsıtasıyla 'uzviyyet-i mâder-ânenin meşbû' olduğunu kabûl ediyor. Hattâ mûmâ-ileyhe göre bu meşbû'iyet sayesinde ki vâlide, ilk erkeğin evsâfını ikinci erkeğin te'siri olmaksızın evlâdına intikâl etdirebilir. [8]

Mösyö Bouchard ise âtideki nazariyyeyi der-miyân eder:

"Huveyn-i menevînin hubeybâtı hücerât-ı rüşeymiyyede tezâ'uf eder. Hubeybât-ı mezbûre, huveyn-i menevideki aynı fa'aliyyet-i gîdâiyyesini muhafaza ederek aynı mahsûlat-ı münhaleyi i'tâ ve bunlar dahi deverân-ı rahim-i meşîmevî ile hücerât-ı mâderâneyle işbâ' ederler. Ve bu sayede vâlideler, bi'l-âhire ilk pederin 'aynı evsâfını hâ'iz çocukları tevlid edebilirler".

*

**

Beyne'l-'â'ile Verâset

Hérédité de famille ou consanguinité

Peder ile kızı, vâlide ile oğlu, büyük vâlide ile torun, birâderle hemşire, teyze zâdeler, 'emuca ile yeğen, yeğen ile hala beynindeki te'ehhüle "beyne'l-'â'ile te'ehhül" itlâk olunur.

Silsile-i beşerde bu nev' ittihadın tehlikesi hakkında efkâr-ı hükemâ pek muhtelif olub mücib olabileceği mahzûrları birer birer mütâla'adan geçirelim:

2 Hyospadias doğumsal olarak üretral açıklığın penisin ucunda olması gerekirken penisin altında olması durumu.

3 Charles Cornevin (1846-1897) (ç.n)

“Akamet = La stérilité”. Bu nevé te’ehhülün mütevâli batınlarda ‘akameti tevlîd etdiği beyân [9] kılınmış ise de lakin Langari (?) ‘âile arasındaki ile ‘âile hâricindeki te’ehhülün netâyici hakkında tutmuş olduğu istatistiği mukâyese ederek ma’lûmât-ı âtiyeye dest-res olmuştur:

Beyne’l-‘âile (100) te’ehhülde:

16 ‘akamet; 7,9 vilâdet-i vâhide

(100) ‘âile hâricindeki te’ehhülde:

2,3 ‘akamet; 2,3 vilâdet-i vâhide.

“Bennis = Bennis” ise bi’l-akis 833 beyne’l-‘âile te’ehhülde 3942 çocuk doğduğunu müşâhede etmiş ve bu sûretle te’ehhül başına 4,7 çocuk tesâdüf eylemiştir.

“Kornevin = Cornevin” dahi hanâzîr beynindeki ittihâd-ı demevînin ahfâdda ‘akameti mücib olduğunu beyân ediyor.

Lakin bâr-gîrlerle hayvânât-ı mücterrede bi’l-akisdır. Ya’nî senelerce aynı nevé tosun ile telkîh olunmuş hayvânât-ı mücterre ve zâtü’l-zıfların şâyân-ı hayret bir sûrette mahsûlât i’tâ etdikleri görülmekte olduğundan bu hâle göre de ‘akametin aynı beyne’l-‘âile ittihâd neticesi olmadığı ifâde olunabilir. [10]

*

**

“Sû-i teşekkûlâtın zuhûru = L’apparition de malformation” “Bennis”in istatistiğine göre 833 beyne’l-‘âile te’ehhülden husûle gelen 3942 etfâlin yüzde 2,4’ünde sû-i teşekkûlât mevcûddur. Michel ise ittihâd cinsinden mütevellid 146 etfâlin yüzde ikisinde sû-i teşekkûlât bulmuştur.

“Belâhet = L’idiotie” Birçok müellifine göre belâhetin sebep-i yegânesi ittihad-ı cinseyn imiş. Lakin Fransa’nın Bicêtre ve Salpêtrière gibi meşhûr hastahânelerinde tutulan istatistiklere göre beyne’l-‘âile verâset neticesi zuhûra gelen 1557 hasta üzerinde hiçbir belâhete tesâdüf olunmamıştır. Lakin Fransa’dan gayri memâlik-i mütemmedinenin belhâ (?) müesseselerinde tutulan istatistiklerde 100’de 18-23 beyinde belâhetin te’ehhül-i beyne’l-cinseynden zuhûra geldiği görülür.

“Asammiyyet ve ebkemiyet = La surdité et mutité” (Boudin) “67” beyne’l-‘âile te’ehhülden mütevellid etfâlin on dokuzunun dilsiz ve sağırılığa mübtelâ olduğunu beyân ediyor. Kezâ Bordeaux’lu Chazarain “89”da 27, Bordeaux’lu Lande, “54”de 25, Nancy’den Piroax [11] yüzde yirmi beş nisbetinde aynı hâle tesâdüf etmişlerdir.

George Darwin tarafından İngiltere hastahânelerinde yapılan istatistik, yüzde 2,20 nisbetini irâe ediyor. Dilsizlik ve sağırlık en ziyâde beyne'l-'â'ile te'ehhül eden beni İsrail kavminde görülür. Hulâsa bu gibi 'avârızâtın birçok tarafgirân ve muhâlifini olduğu hâlde hakikatde beyne'l-'â'ile ebeveyn, 'â'ileden olmayan ebeveyn gibi evlâdına ancak "hafî, zâhir, maddî ve ruhî" ihtivâ etdikleri ma'yûbât-ı maraziyyeyi intikâl ettirebilirler. Binâen aleyh tabâbet nokta-i nazarından beyne'l-'â'ile te'ehhüle muhâlefet etmek muvâffık değildir. Ancak bu nev' takarrüb ba'zı evsâf ve ma'yûbât-ı mevcûdeyi tezyîd edebilir. Lakin mevcûd olmadan halk edemez.

*

**

Verâset-i Müteşâbihet'ül-Eslâf

Hérédité ancêtreale ou Atavisme

Verâset-i müteşâbihe, bir 'ırkın evsâfının muhâfazasını idâre ettiği gibi bir 'ırkı diğerinden [12] tefrik etmeğe müsâ'id olan evsâf-ı ibtidâ'iyenin mevcûdatda bekâ ve devâmını dahi temîn eder. Yine bu kuvvettir ki evsâf-ı ecnebiyenin 'ırka duhûluna mümâna'at eyler. Hulâsa verâset-i müteşâbih, 'ırkın istikrârına nezâret eden bir nev' "isti'dâd" Génie'dir. Meselâ doğan bir çocuğun evsâfının büyük peder ve büyük vâlidesine benzemesi gibi, hâl-i hâzır beşeriyette görülen ba'zı mu'âmelât-ı hûn-rîzâne (bilamantık) Férocité hayvâniyyetin beşeriyet-i ibtidâ'iyenin bir verâset-i müteşâbihesi olsa gerekdir.

*

**

Emrâz-ı İrsiyye

Maladies héréditaires

Emrâz-ı irsiyye, ya birbirine müşâbih Similaire yahûd gayr-i müşâbih Dissemblable olmak üzere ikiye taksîm olunur.

Emrâz-ı irsiyye-i müteşâbih. Bu nev' irsiyyet, eslâfın müte'essir olduğu aynı marazın evlâda intikâlidir. 'Adetâ familya evsâfını iktisâb etmiş olan emrâz-ı mezbûre ber-vech-i âtidir:

1 - Fridrich marazı = Friedreich Maladie

2 - Tomson marazı = Thomson de Maladie [13]

3 - Dumûr-ı ‘adaliyye-i müterakkiye = Myopathie progressive

4 - İltihâb-ı hilâl-i ‘asâb mütezahime = Nevrite interstitielle hypertrophique

Verâset-i gayr-i müteşâbihde ise maraz-ı mu‘ayyen intikâl etmeyub birbirine iştirâk ve merbûtiyyeti olabilen bir silsile-i emrâza musâb olmağa müsâ‘id zemîn ve isti‘dâd intikâl eder. Bu nev’ verâsetde -verâset kanûnlarının te’siriyle-suver-i âtiyede intikâle edebilir.

(1) Vahîdü’l- cânib veyâ zü’l- cânib bilâ-vâsıta verâset

Bu da iki dürlüdür: müteşâbih veyâ gayr-i müteşâbih

(2) Tefevvukiyyet ile verâset: müteşâbih - gayr-i müteşâbih [olarak ikiye ayrılır]

(3) Atavizm ile verâset: müteşâbih - gayr-i müteşâbih [olarak ikiye ayrılır]

(4) Homokron verâset: müteşâbih - gayr-i müteşâbih [olarak ikiye ayrılır]

*

**

Emrâz-ı ‘Asabiyyede Verâsetin Rolü

Emrâz-ı ‘asabiyyede verâsetin te’siri mühim bir mes’ele olub ‘asr-ı hâzırda hemân hall edilmiş gibidir. “Dejerin = Dejerine”e göre bu mütâla’a ikiye ayrılır: [14]

1 - Dimâğın âfât-ı maddiyesiyle müterâfik olmayan emrâz-ı ‘asabiyyede verâset

2 - Dimâğın ‘anâsır-ı teşrihiyyesinin âfâtıyla müterâfik emrâz-ı ‘asabiyyede verâset

Verâset-i ‘asabiyyenin mütâla’asında en mühim cihet, verâseti maraz bi-maraz mütâla’a etmektir. İşte bu sûret-i mütâla’adır ki verâset-i ‘asabiyyeyi ihtilâlât-ı ‘asabiyyeyi izhâra müsâ‘id ‘uzviyyetin bir isti‘dâdı gibi telakki ediyor. İhtilâlât-ı mezbûrenin seyri, ba’zen muhtelif olduğu hâlde bile esâs i’tibâriyle verâsete iştirâkı mevcûddur. Meselâ bir âfet-i ‘asabiyyeye mübtelâ bir ebeveynden, birbirinden müteferrik ‘avârız-ı ‘asabiyye ile ma’lûl evlâdın zuhûru gibi ki burada menşe’-i maraz “verâset”dir.

Evelâ şâyân-ı takdîr bir derecede cümle-i ‘asabiyyenin âfâtı ile müterâfik olmayan emrâz-ı ‘asabiyyedeki verâseti mütâla’a edelim. Bu nev’ emrâz, emrâz-ı ‘akliyyeyi ihtivâ ediyor.

Emrâz-ı ‘akliye mütehasısları, emrâz-ı ‘akliyenin esâsına ta‘alluk eden hassa-i müşterekenin kabûlünde müttefikdirler. Bu da za‘f-ı enâniyyet = Affaibilis- [15] sement du moi”dir. Enâniyyetin noksan-ı mukâvemeti, hastayı teşvikat, tenvimât ve teheyyücât-ı hariciyyenin te’sîrâtına ma‘rûz kılar.

Ebeveynin hevesâtı -kumâr, sarhoşluk, cinnet ... gibi- ekseriyâ evlâda intikâl etdiğinden etfâl-ı mezbûre za‘if bir enâniyyete sâhib olurlar ve neticede tenebbühât-ı hâriciyyeye mukâvemet edemezler. Ta‘lîm ve terbiyede esâs ise evlâdda, müessîrâta karşı kemâl-i muvaffakiyyetle mücâdele edebilecek bir derecede, enâniyyet-i müessîrenin zuhûrunu teshîl etmektir. “Verâset” ile “terbiye” enâniyyetin tevâfuk etdiğî iki büyük mü’essir kuvvettir ki hayr ve şerde yekdiğesine mu‘âvenet etdikleri gibi birbirleriyle dahi mücâdele edebilirler. Sû-i ahlâk ile cinnetde dahi ‘aynı mü’essir medhâl-dârdır. Maraz-ı ‘akli mümeyyize ile dalâlet arasındaki hudûdun te’sîsi ise oldukça müşkildir.

“Fére”ye göre sû-i ahlâk, cinâyet, cinnet birbirinden efkâr-ı bâtile-i ictimâiyye ile mefrûk olub ancak hükm-i kader gibi bir vasf ile birbirine irtibât peydâ etmiş gibi farz olunmuşsa da bu sûretle bir münâsebet-i samîmiyyenin te’sîsine kalkışmak [16] bir hatâ-yı fennîdir. Sû-i ahlâk ile müttehali olanlar, hükm-i kadere tâbi’ dahi olsalar, ba’zen te’sîrat-ı müsâid-kârâne sâyesinde enâniyyetlerini takviye edebilirler ve bu sâyede mûcib-i felâket verâsetin tecelliyâtına karşı ‘arz-ı mukâvemet ederler.

Hulâsa bu gibi verâset-i maraziyye ile ma‘lûl etfâli, müddet-i hayâtınca mücadelât-ı lâzîmede bulundurabilmek için, enâniyyet-i şahsiyyelerinin terbiye ile tezyîdine lüzûm-ı kat’î vardır.

Verâset ve Cinnet

Verâset bir dereceye kadar bütün psikopatilere de müdâhale ederek zemîni müsâid bir hâle vaz‘ eder. Bi’l-âhire zemîn-i müstahzara vaki’ olan esbâb-ı muhtelif, ihtilâlât-ı ‘akliyyeyi tevlid eyler.

Zemîn ile -tagayyürât-ı ahlâkiyye ve nefsâniyye, dâhili ve haricî tesemmümât gibi- esbâb-ı ‘arziyye, emrâz-ı ‘akliyenin husûlünü idâre eden ‘anâsırı teşkil ederler.

Zemînin ya’nî verâsetin ehemmiyeti; ba’zen cüz’î, ba’zen ise pek mühim olur:

“Mani” ile “melankoli”nin husûlü [17] hakkında verâset, pek az bir te’sîr icrâ eder. Burada esbâb-ı hâriciyye, her şey’e mütefevvuktur.

Cinnet-i müterakkiye ile müterakkî ve müzmin emrâz-ı ruhiyye-i minhâciyye, bir âfet-i irsiyyedir. Emrâz-ı mezbûre, mecâninden tevellüd edub Paranoiaque bir bünyeye mâlik olan etfâlde zuhûra gelir. ‘Araz-ı ibtidâ’iyyesi,

nümüvv-i tadrîcîde zuhûra gelen dalâlet amîz-i ahvâldir. Devr-i ıztırâb, tenâkus-ı kuva-yı ‘akliyye ile bed’ eder. Ve o zamân marîz, fehm ve idrâkını tahlîle başlayarak onları kâzib bir sûretle izâh eyler. Ba’de maraz, seyrine devâm ederek hezeyânât-ı dâü’l-merâkiye zuhûra gelir. Bi’l-âhire ise (demans) ‘ateh husûle gelub marîz, a’râz-ı sâlifeye inzimâm edecek bir tesemmüm-i tâlînin kurbanı olub gider.

Ba’zı nev’ emrâz-ı ‘akliyye dahâ vardır ki burada verâsetin te’sîri daha mütebârizdir; lakin neşv ü nemâları gayr-i tâmmdır. Muntazam bir seyr ta’kîb etmezler. Bunlar da “emrâz-ı ruhiyye-yi irsiyye” “Dégénérés veyâ Psychoses héréditaires”lerdir. Emrâz-ı mezbûreyi teşhîse hâm emrâz-ı husûsiyyeye ise “istiğmat” nâmı verilir. [18] Bu istiğmatlar ba’zen maraza refâkat ve ba’zen ona takaddüm eder. Delâ’il-i mezbûre, ya vilâdetde veyâ devr-i tufûliyyet-i evveli de görülür. Bunların bir kısmı maddî, bir kısmı da ruhidir.

Maddi İstiğmat: Sû-i teşekkülât-ı kıhfiye, mikrosefali, kîle-i mâ’iye-i dimâğiyye, ‘izâmın neşv ü nemâsında dalâlet, ‘adem-i tenâzur-i vechi, etrâf, şîrâü’l-hanek, fekkeynin sû-i teşekkülâtı, cild ve eş’ârda tagayyürât, miksödem, afât-ı vilâdiye-i ‘aynine ve üzniyye (havl, ‘amâ, asammîyyet ve ebkemîyyet) ve delâ’il-i maddiye meyânında:

“Dalâlet-i zevk, cû-i kelb, dâ’ü’l-mücterr (mevâdd-ı gıdâiyyenin mi’dede hazme duçâr olduktan sonra tekrâr ağza gelmesi) kalbde sukbe-i butalk (?) mevcûdiyyeti, silisü’l-bevl, ihtilâlât-ı tamsiyye, ihtilâlât-ı tenâsüliyye, ihtilâlât-ı hissiyye” gibi ahvâli de zikr etmek lâzımdır.

Delâ’il-i ruhiyye: Bu da istihâlât-ı ‘akliyye ile bunun eşkâl-i muhtelifesidir. Bu nev’ istihâlât arasında “belâhat-ı kâhile” pek mühimdir. Bunlar, hayât-ı ruhiyyeye mâlik olmayub ancak hayât-ı ‘uzviyyenin tezahürâtına sâhibdirler; binâen aleyh dimâğlarından ziyâde nuhâ-i şevkileriyle yaşarlar. Ba’zı “bülehâ” [19] zekânın vazifedâr olabileceği ef’âl-i mu’allakanın icrâsına muktedir gibi görülürlerse de lakin burada dâ’imâ “Automatisme = irâde ve ihtiyârlık fikdânı” ika’ te’sîr eder. Hattâ ba’zularındaki mûmârese-i sinâiyye şâyân-ı tezkâr olub bir kısmının mûsikî-şînâs, bir kısmının ise muhâsib olduğu görülür. İmbécilesler silsile-i merâtib-i ‘akliyyenin bir az daha yüksek bir mevki’ini işgal ederlerse de Débiles olanların mevki’i bunlardan daha bâlâ-terdir.

İmbécilesler bir dereceye kadar ta’lîm ve terbiyeye müsâ’iddirler. Débiles olanlar da kendi kendilerine tahsil-i ‘ilm etmeğe muktedir olurlarsa da fa’âliyyet-i ‘akliyyeleri o kadar muntazam değildir. Fazla olarak bunlarda hiss-i tenkîd dahi yokdur. “Dégénérés supérieurs”lar dahi verâsetin ‘aynı sınıfına dâhil olub pek muğ-

lak mesâil-i ruhiyyenin halline muvaffak olurlar; bunların mütâla'aları, herkesi veleh ve hayrete sevk eder. Hattâ ba'zen Génie 'add olunurlar. Bunlarda evsâf-ı mümeyyize “vezâ'if-i ruhiyyedeki 'adem-i intizâm” ile “muvazene-i 'akliyyenin noksânniyyeti” ve “(?) za'f”dır.

Ba'zen bunlar, müz'ic-ı tasdiâtıdan, şübheden, [20] tereddüdden, ifrât derecedeki havf ve 'ulüvv-i cenâbdan ve sadâkatle teslimiyetden müte'essir olurlar. Bu nev' Dégénéreşlere 'avâm “Originaux = Garîbü'l-etvâr” derler.

Bu nev' emrâz-ı 'akliyyeden gayri, verâset dolayısıyla ihzâr edilmiş zemîn üzerinde, âtıdeki tezâhürât-ı 'akliyye-i muhtelifi dahi zuhûr edebilir: Bunların en mühimleri:

Folie d'action

Délire des actes

Folie lucide

Manie de caractère

Folie héréditaire instinctive

Folie resonnante morale dir.

Monomani nâmıyla beyân olunan emrâz-ı mütenevvia şunlardır:

“Kleptomani = Cleptomanie ile Kleptofobi = Cleptophobia, Pyrofobi = Pyrophobie, Pyromani = Pyromanie, Dipsomani = Dypsomanie, Manie du jeu, Oniyomani = Oniomanie, “zâ'id bir çok emti'a satın almaktaki isti'dâd” Agoraphobie, Onomatomanie, Coprolalie, Echolalie”

“Cinnet-i 'alâkavî = Folie sympathique”; 'uzviyyetin fizyoloji bir mü'essirinin dimâğ üzerine [21] bila-vâsıta icrâ-yı te'sir etmesiyle tahassul eden cinnetlerdir. Bu cümlede cinnet-i kalbiyye, cinnet berâyitikiyle, cinnet-i kebediyye dahi mevcüddür. Binâen aleyh her nev'-i kalb, kebed afâtına mübtelâ olanlarda âsâr-ı dimâğiyye görülmediğinden burada da verâsetin büyük bir rol oynadığı bî-iştibâhdır.

Sar'a = Epilepsie:

Sar'a üzerine verâsetin te'siri hakkında toplanan istatistikler pek muhtelif olub “136” müte'ehhil-i masrû'dan mütevellid “553” çocukda zuhûr eden emrâz-ı muhtelifi ber-vech-i âtidir:

	Cins-i Müzekker	Cins-i Müennes	Mecmu'
İhtilâcâtdan vefât eden etfâl	89	106	195
Diğer afâtdan vefât eden gençler	16	11	27
Ölü olarak doğanlar	9	13	22
Masrû'	42	36	78
Bülehâ	11	7	18
Mecnûn	5	6	11
Meflûc	22	17	39
İhtinâk-ı rahm	-	45	45
Koronik	2	4	6
Havaleli	5	2	7
Sâlim el-bünye	<u>62</u>	<u>43</u>	<u>105</u>
	264	289	553

[22]

Bu levhâ, sar'anın verâset-i müstakîme ile intikâl etdiğine bir şahid olmakla berâber yine verâset-i ceddiye te'sirâtının o kadar mühim bir yekûn teşkil etmediğini gösteriyor.

Ba'zı müelliflere göre ilkâh zamânında ebeveynin sekri, sar'anın sebebi gibi telakki olunmaktadır.

“İhtinâk-rahm” Hystérie:

Evvence ihtinâk-ı rahm, “nevrozun en irsî olan kısmıdır” diye beyân olunmuşsa da “Babinski”ye göre ihtinâk-ı rahm: tenvîm ve telkinât ile tedâvi olunabilir bir nev' isti'dâd-ı marazi”dir. Her hâlde burada da verâset, zemînin ihzârında büyük bir rol ifâ eder.

Za'f-ı a'sâb “Neurasthénie”:

Za'f-ı a'sâb bir hastalık olmayub bir “delil”dir. Cümle-i 'asabiyyenin za'fı ile tezâhür eder. İrsiyetin husûl-i maraz hakkında te'siri kâbil-i efkâr değildir.

Za'f-ı a'sâb-i maraziyyeyi ika' eden esbâb “maddî, ruhî mesâi-i müf-rate, kesret-i münâsebet-i [23] cinseyn, şerâ'it-i ma'yube-i sihhiyye, intânât, tesemmümât”dan ibâretidir.

Dâü'r-raks Chorée:

Dâü'r-raks, iki nevdur: Birincisi Chorée de sydenham olub tufüliyyet çağlarında husûle gelir. Harekât-ı gayr-i irâdiyye ve gayr-i muntazama ile müterâfikdir. Nadiren

irsîdir ve ekseriyâ intânî olup romatizma ile münâsebeti olduğu der-miyân kılınmaktadır. Romatizma gibi tedâvi olundukda çok defa muvaffakiyyet hâsıl olur.

İkincisi: Chorée Hungtington olup sinn-i kühûletde zuhûra gelir. Vech ile etrâf ve cüz'-i 'adalâtının harekât-ı teşennüciyesiyle mümeyyedir. Burada zekâ tenâkus ettiği gibi seyr-i maraz dahi husûsî bir hâl alır. Bunun intikâlinde verâset-i müstakîme-i müteşâbihenin te'siri pek sarîhdir.

Verâset "Parkinson" hastalığında da mühim bir rol ifa eder.

"Bazedov", hastalığında verâsete büyük bir ehemmiyet 'atf olunuyorsa da bunun da intânî olduğu ba'zı mü'elliflerce iddi'â olunmaktadır. [24]

* *

Cümle-i 'Asabiyyenin Tagayyürât-ı Maddiyesiyle Müterâfık Emrâzda

Verâset:

Emrâz-ı dimağiyeden:

Felc: Bu bir nev' 'araz irsî olmayub bu hâli husûle getiren şerâ'it, verâset ile müte'esirdir. Nezf-i dimağî ile teleyyün-i dimağîyi husûle getiren esbâb, şerâyînin ahvâline mütenâsibdir. Şerâyînin tagayyürâtında irsî olan isti'dâdın büyük bir te'siri vardır.

Nezf-i dimağîde verâsetin te'siri "Charcot⁴, Genou (?), Dieulafoy⁵" taraflarından kabul edilmiştir.

Felc-i 'umûmî: Felc-i 'umûmînin husûlünde irsiyyetin te'siri beyân olunmuş ise de müttefikân kabul edilmemiştir. Hâl-i hâzırda frengi, en mühim sebep olmak üzere telakki olunmaktadır. Binâen aleyh her frengiye mübtelâ olanda da felc-i 'umûmî görülmediğinden ancak frenginin verâset dolayısıyla ihzâr edilmiş zemîn üzerinde icrâ-yi te'sir edebileceği vârid-i hâtır olmaktadır:

Emrâz-ı nuhâ'iyyeden:

Sillü'z-zahrî: Gerçi sebep-i hakîkisi dâül-efrenc ise de lakin zemînin ihzârında verâset [25] yine medhâl-dârdır. Fournier⁶'nin taharriyâtına göre yüzde seksen dokuz; Dejerine'e göre yüzde doksan yedi; Raymond'a göre de yüzde doksan sillü'z-zahrî husûlü der-miyân kılınmıştır.

Kezâ Fridrich hastalığıyla Hérédo-atraxie cérébelleuse hastalığının husûlü hakkında da verâsetin pek büyük bir te'siri vardır.

4 Jean-Martin Charcot (1825-1893). (ç. n.)

5 Georges Dieulafoy (1839-1911). (ç. n.)

6 Jean Alfred Fournier (1832-1914). Fransız dermatolog. (ç. n.)

*

**

İhtilâlât-ı İgtidâiyede Verâset Hérédité des troubles de la nutrition

Bazin, Gineno (?), emrâz-ı artiritikiyyede verâsetin te'sirâtına kabûl husûsunda isrâr etmişlerse de bi'l-âhire igtidâdaki ihtilâlât üzerine Bouchard'ın mesâi-i esâsiyyesi, ihtilâlât-ı muhtelifle ile onları hâsıl eden mü'essirât-ı irsiyye bey-ninde mevcûd rabîta-i hakîkiyyenin kabûlündeki şübheleri kâmilen izâle etmişdir.

Verâset tarîkiyle intikâl eden maraz olmayub, ancak igtidâyî sû-i cereyâna ma'rûz kılabilen "isti'dâd"dır. İşte bu isti'dâddır ki birçok emrâzın husûlüne sebeb-i yegânedir. [26]

İsti'dâd-ı marazınin intikâli ne sûretle izâh olunabilir? Pederin hücerât-ı kâmilisinde, Bouchard'a göre, hücre-i mevliddede, huveyn-i menevîde, hattâ huveyn-i mezbûrun ahyât-i nevâtiyyesi Filaments nucléaires hubeybâtında bir noksan-ı gıdâ-yı mahdûde mevcûddur. İşte bu hubeybâtdır ki rüşeymin ve cenînin hücerâtında tezâ'uf ederek 'uzv-ı cedide, aynı fa'âliyyet-i gıdâiyyeyi i'tâ ederler.

Huveyn-i menevî hakkında cârî olan bu mütâla'a, verâset-i 'umûmiyye hakkında büyeyzin ifâ ettiği vazifeye de 'ayniyle tatbîk olunabilir. Ve bu sûretle eslâf, ahlâfa; ihtilâlât-ı gıdâiyyeden mütevellid emrâzın isti'dâdını intikâl etdirebilirler.

Emrâz-ı igtidâiyenin başlıcaları şunlardır: "Dâü's-sükker, nîkrîs, fart-ı semâne, hassasiyyet-i kilyeviyye ve kebediyye, iltihâb-ı resye-i mafsaliyye-i müzmine, egzema, bevâsîr, şakîka, ba'zı nev' iltihâb-ı kasabât ve âlâm-ı 'asabiyye".

Emrâz-ı mesrûdede verâsetin te'siri; bir kısmında müstakim ve müteşâbih directe, diğerk kısmında ise gayr-i müteşâbihdir. [27]

Dâü's-sükker:

1879'da neşr olunan Bouchard'ın istatistiğine göre dâü's-sükkerde verâset-i müteşâbih "100"de "25"dir. Kezâ 100 diyabetik familyanın "54"ünde "dâ-i resye"ve "36"sında "fart-ı semâne" görülmüşdür.

*

**

Ecdâdında dâü's-sükker bulunduğu tebeyün eden "100" â'ilenin mübtelâ olduğu emrâz-ı muhtelifi:

İltihâb-ı resye-i mafsaliyye	54
Fart-ı semâne	36
Diyabet	21
Hasayât-ı kilyeviyye	25
Nikrîs	18
Dâü'l-behr	11
Egzema	11
Şakîka	07
Hasayât-ı kebediyye	07

*

**

Dâü's-sükkere mübtelâ 100 â'ilenin diyabetden gayrı tutulmuş olduğu emrâz-ı mütenevva:

Fart-ı semâne	45
Resye-i adaliyye	22
Şakîka	18
Resye-i mafsaliyye-i hâdde	16
Hasayât-ı kilyeviyye	16
Egzama	16 [28]
Hasayât-ı kebediyye	10
Resye-i mafsaliyye-i müzmine	08
Âlâm-ı 'asabiyye	08
Kurdeşen	06
Enzife-i mütehâcim	06
Pitriazis	04
Dâü'l-behr	02
Nikrîs	02

Mösyö Bouchard'a göre diyabet, ekserî ahvâlde birçok emrâza refâkat eder. İştirâkât-ı maraziyyenin mevcûd olmadığı ahvâl, hemân "1000'de "207'de nisbetindedir.

Fart-1 semâne:

Fart-1 semâne, yine bu Bouchard istatistiğine göre eslâfdan "100'de "46" nisbetinde intikâl eder. Ebeveyni fart-1 semâneye mübtelâ olan "85" 'âileden mütevellid ahfâdın "33"ünde "resye" "28"inde "nikrîs"; "24"ünde "dâü'l-behr" "14"ünde "hasayât"; "14"ünde "dâü's-sükker" görülmüştür.

Nikrîs:

Nikrîs Monneret'ye göre yüzde doksan irsîdir. Bouchard'a göre ise irsiyeti yüzde elli raddesindedir. [29]

"Verâset" ve "Dâü'l-henâzîr"

Hérédité et scrofulé

Dâü'l-henâzîr ta'bîri, bir ta'bîr-i 'atik olub edvâr-ı sâbıkada birçok şeref kazandıktan sonra hâl-i hâzırda lisân-ı tıbdan gaybübet etmeğe mahkûm olmuştur.

Evvelce dâü'l-henâzîrden ma'dûd olan birçok emrâz; bu gün, şahsiyyet ve hüviyyet-i maraziyyelerini isbât ederek o silsile-i mübhemen infikâke muvafak olmuşlardır. "Tederrün, dâü'l-efrenc-i irsî" ve ba'zı emrâz-ı tufeyliyye, bundan iftirâk eden emrâzın en mühimlerini teşkil ederler.

"Dâü'l-henâzîr" mukaddemâ "Bazin'e göre dört devreye taksîm olunmuş imiş:

1 - İhtilalat-ı cildiyye devri ki: "Egzemâ = Impétigo nezle-i enfiyye, iltihab-ı levze"yi ihtivâ eder imiş.

2 - Cild ve gışâ-i muhâtideki afâtın daha mütebâriz bir şekl almasıyla müterafik olub bu da "Lupus gum, Fongosité ..."yi muhîtdir.

3 - İltihab-ı 'ukde-i lenfâviyye-i kayhiyye, hurâc-ı bârid, rimm-i izâm, ispina ventosa... dan ibaret [30]

4 - İltihab-ı 'ukde-i lenfâviyye-i kasabâtiyye ve mesarikiyye, afât-ı ri'eviyeye, kilve ve kebedin istihale-i neşâiyyesi ve sū'l-kınye ... müşâhede olunurmuş!

İhtilâlât-ı mezbûreden birçoğunun, hâl-i hâzırda adran (?) ri'eviyeye 'â'id olduğu tebeyyün etmiştir. Binâen aleyh şimdi hiçbir tabîb; dâü'l-henâzîre bir "Entité morbide = zât-ı maraz" süsü vermeğe cür'et edecek kadar hakk-ı nâ-şinâsılıkta bulunmağa teşebbüs etmez. Dâü'l-henâzîr ta'bîri, intânât-ı müzmineye, husûsa teverrûme müsâ'id bir zemîn gibi kabûl olunmalıdır.

“Dâü'l-henâzîrli” doğan etfâlin levni hasif, şefe-i süfliyyesi mütebâriz, enfi vâsi', levzetânî mihcem bir hâldedir. Dâü'l-henâzîrli etfâl; ekseriyâ tederrüne mübtelâ ebeveynine mütevelliddirler.

*

**

“Mebhasü'l-garâib”de Verâsetin Te'sîri

Mebhasü'l-garâibe 'â'id verâset meyânında:

[Sû-i teşekkülât, acibü'l-halka, tavşan dudak, tefettuk-u nuhâ-i şevki “spina bifidâ”, Gigantisme, Nanisme, Anencéphalie, Fistules branc [31] hiales du cou, Scoliose, Pied bot, Acromégalie, Cyphose, Hypospadias...) mevcûddur.

Ba'zı mü'ellifler, iki çocuk tevlid etmek husûsunda da verâsetin te'sîrâtını zikr ediyorlar.

Mebhasü'l-garâibdeki verâset, ba'zen müteşâbih, ba'zen de gayr-i müteşâbih olur.

Sadrın sû-i teşekkülâtı, şahsî, cihâz-ı teneffüsî emrâzına müsâ'id kılar. A'zâ ve ev'îye-i bedeniyenin hacm ve bünyesindeki tağayyürât, echize-i muhtelifeyi hâl-i süfliyyete sevk eder. Pottier'e göre buna “Méiopragie” nâmı verilir.

Bu isti'dâd-ı irsiyye, cihâz-ı deverânide “Hémophile chlorose”yi mücib olur.

Kebedde verâset dolayısıyla süfliyyete dâhil olursa turuk-u safrâviyyenin emrâz-ı muhtelifesiyle “Gilbert” tarafından mütâlâ'a olunan Cholémie familiale husûle gelir.

Ba'zı eşhâsin cümle-i 'adaliyyesi, irsiyyet te'sîriyle za'fiyyete giriftâr olur ki bu keyfiyyetde sukut-ı ahşâya vesile olur. [32]

“Evrâm”da Verâset

Seretânda verâsetin pek ziyâde te'sîri olduğu Broca tarafından der-miyân kılınıyor. Birçok istatistikler dahi bunu mü'eyyiddir. Husûsiyle “Cunhaym (?)” dahi kanserde menşe'-i marazın vilâdi olduğuna kanâ'at etmektedir.

Mümâ-ileyhe göre hücerât-ı rüşeymiyye, 'uzviyyetde birçok zamânlar sakin bir hâlde kaldığı hâlde ba'zı esbâb te'sîriyle hâl-i fa'aliyyete dâhil olarak verem-i seretâniyi meydâna getirirler. Hulâsa evrâmın verâset dolayısıyla intikâlini beyân eden mü'ellifin meyânında seretânın menşe'ni tufeyli olarak gösteren mü'ellifin dahi varsa da her hâlde tufeylâtın te'sîrâtını esbâb-ı mücibe gibi telakki etmek

daha muvâfıkdır; ya'nî halet-i nevmde bulunan hücerât-ı rüşeymiyenin, tufeylâtın te'siriyle bi't-taharrüş fa'aliyyetine geldiğini kabul etmek daha doğrudur.

*

**

“İntânât”da Verâset

Mahsûlât-ı semiyeye, meşîme tarîkiyle vâlideden [33] rüşeyme intikâl eder. Bu husûsda kü'ül, güzel bir misâl teşkil etmektedir. Münhall semûm-ı mikro-biye dahi meşîmeden mürûr ederler. Hayvânâtdan kâzime olanların meşîmeleri, hamlin son zamânlarına doğru semûmun mürûruna daha müsâ'iddir. Mücterre-i meşîmeleri ise bi'l-akıs semûma karşı müşekkilatla kâbil-i vusûldur.

Nev'-i beşerde meşîmenin kâbil-i vusûl olabilmesi için dem-i vâlidenin son derece müntin bulunması lâzımdır. Zirâ meşîme-i beşer; ahvâl-i âdiyyede semûmun cenîne intikâline mâni' ve binâen aleyh fevkâlade mühim bir alet-i müdâfi'dir.

“Spit” hummâ-yı râciaya mübtelâ bir vâlidenin cenîninin deminde spirillere tesâdüf etmiştir ve kezâlik “Arloing⁷, Strauss Chamberland” “şarbon” bakterisinin; “(?) ve Widal” “tifo” basilinin; “Netter” “pnömokok”un; “Deuché” “stafilokok”un meşîmeden mürûrlarını der-miyân ediyorlar.

Verâset-i Dereniyye

Hérédite tuberculeuse

Nev-zâd, mihânikiyyet-i muhtelifle ile tederrüne mübtelâ olabilir: [34]

1 - Tederrün basilinin, ebeveynin nutfesi ile beyzasını müntin kılması

2 - Hayât-ı dâhil-ı rahimde tederrünün vâlideden intikâli

3 - Ebeveynin ahvâl-i maraziyyesi dolayısıyla müsâ'id bir hâlde doğan nev-zâdın, bi'l-âhire vilâdetden sonra bulunmuş olduğu müteverrim 'â'ilenin tederrün basilleriyle müntin olabilmesi gibi.

Bu üç tarzdan yalnız birinci kazıyye verâset-i hakikiyyeye tevâfuk eder ve pek çok defalar bu dürlü verâsetin mevcûd olduğu görülür. Dani ve “Curt, tederrüne mübtelâ olanların a'zâ-yı tenâsüliyyelerinde - tarîk-i tenâsüliyye her dürlü afâtdan masûn olduğu hâlde bile- basil dö koha tesâdüf etdiklerini beyân ediyorlar.

7 Saturnin Arloing (1846-1911), Veteriner Hekim. (ç.n.)

Landouzy, Martin; hayvânâta telkîhât icrâsıyla kobayların nutufesinde tederrün basilinin mevcûd olduğunu isbât etdiler. Landouzy tarafından müşâhede olunan vak'a-i âtiye, mes'eleyi oldukca izâha hizmet eder:

Vâlidesi; sıhhat ve âfiyette olduğu hâlde [35] müteverrim pederden tevellüd eden müteverrim etfâlin, vilâdeti müte'akıb senede teverrüm 'alâ'imi gösterecek vefât etmeleri ancak nutfe tarikiyle verem basilinin -ışbâ' nazariyyesine müsteniden- büeyz-i mâderâneyi müteverrim kılmasından mütevelliddir. Tabâbet-i baytariyede bu husûsu mü'eyyid birçok misâller mevcûddur. "Baumgarten"e göre büeyz-i beşer, ancak vâlidenin basili tarafından müntin olabilirmiş.

Ba'zı ahvâldede vâlidede mevcûd verem basili deme geçerek cihâz-ı tenâsüliyye gelir. Diğer taraftan meşîme verem mikrobuna karşı gayr-i kabil-i vusûl bir vaz'iyette olmadığından mikrob bu tarîk ile de vâlideden cenîne intikâl edebilir. Gartner hâmile olan kobayların demine verem basili zerk ederek cenîni, meşîme tarikiyle müteverrim kılmağa muvaffak olmuşdur. Binâen aleyh verem, doğrudan doğruya intikâl etmekle beraber bu vechle de intikâl edebilir.

Ekseriyetle müteverrim â'ileden tevellüd eden çocukların 'uzviyyeti, -neşv ü nemâyı rahimlerinde hücerâtın verem basilinin toksini teahhüt-ü te'sîrinde kalmasından- her dürlü emrâzı ahze müsâ'id bir hâlde bulunur. [36] Ba'zı etfâl, daha henüz pek küçük bir yaşda iken bu işbâ' kaziiyesinin kurbanı olur gider. Ba'zıları da "tazayyuk-ı sadr, etrâfin inceliği, cildin rikhati, ev'iyenin irtisâmı, kütle-i 'adalîyenin neşv ü nemâsında bata'et, a'zâ-yı tenasüliyyenin küçüklüğü, kalb, ri'e gibi a'zânın sû-i teşekkülâtı ..." gibi tederrüne müsâ'id bünyenin levhâsını iş'âr ederler.

Verasât-i efrenci

Hérédité syphilitique

Dâül-efrencin tabi'at-ı intâniyyesi, birçok zamândan beri kabûl edilmiş olduğu gibi hâl-i hâzırda da Schaudinn'nin spiroketi keşf etmesiyle kat'î sûrette ta'yîn etmişdir.

Tederrünün irsen intikâl edebilmesi hakkındaki münakaşat-ı tibbiyyenin, dâül-efrencin intikâlinde de tekrâr yine lüzûm-ı fenni yokdur. Zîrâ afât-ı efren-ciye hakkındaki tedkikat-ı fenniye -oldukca- daha mükemmel ve kat'îdir. Dâül-efrence mübtelâ her ebeveynin çocuğu, frengili olmamakla beraber böyle etfâlde [37] görülen tezahürât-ı maraziyyenin tabi'atı dahi dâül-efrence âid değıldir.

"Fournier", ebeveynden evlâda intikâl edecek olan dâül-efrenci beşe taksim ediyor:

1 - Bilhassa afât-ı efrenciyye

2 - Hayatla gayr-i kabil-i te'lif bir dereceye müncerr olabilen sûi'l-kinyenin intikâli

3 - 'Umûmî veya kısmî ihtilâlât-ı uzviyye-i mütezammire.

4 - Sû-i teşekkülât-ı vilâdiye.

5 - İsti'dâd-ı maraziyyedir.

Verâset-ı efrenciyenin 'avârızı, sûret-i kat'ide velâdeti ta'kib eden haftalarda görülmez. Bir takımları "mütেকaddim = Précoces", bir takımları da "mütehahir = Tardifs" dir.

Verâset-i efrenciyenin şerâ'iti

Cenîn için müntin olabilmekteki tâli' intân, eğer vakt-i telkîhde hem peder ve hem de vâlide frengili ise "100" de "92"; eğer yalnız vâlide frengili ise "100" de "84"; veyâ yalnız [38] peder frengili ise "100" de "37" dir.

Ebeveynin dâül-efrence mübtelâ olan tevlid etmekteki isti'dâdı intânın bed'andan birçok zamân sonraya kadar devâm edebilir.

Fournier, yirmi sene evvel frengiye mübtelâ ebeveynin, yirmi sene sonra frengili evlâd tevlid etdiklerini zikr ediyor. Eğer ebeveynde zuhûr eden 'avârız-ı efrenciyenin mebd'e'î, dört beş sene evvel olur ve bu zamân zarfında da güzel bir tedâvî-i muzâdd-ı efrenciyyeye tabi' bulunulur ise bu gibi ebeveynin frengiyi evlâdına intikâl etdirebilmesi pek nadirdir.

Ebeveyndeki dâül-efrenc ne kadar eski olursa çocuklarda zuhûr edecek 'avârız-ı efrenciyenin vahâmeti de o nisbetde hafif olur.

Frengiye mübtelâ ebeveynin, evvelen frengili çocuk tevlid etdikleri hâlde sonradan sağlam evlâd yapması nâdirâtındandır. Çünkü intânât-ı efrenciyyenin birinci, ikinci senelerindeki cenînin müntin olması gâyetle vahîmdir. Binâen aleyh ikinci devrin 'avârazâtı arasında frengili ebeveynin sağlam [39] çocuk tevlid etmesi gibi misâller, pek nadir olarak zuhûr etmiştir.

Vâlideden geçen dâül-efrenc ya "büyeyz" veyâ "meşîme" tarikiyle intikâl eder. Pederden frenginin intikâlini îzâh mes'elesi, pek nadir olmakla berâber kat'idir:

1 - Sağlam vâlide ve frengili pederden frengili evlâdın zuhûru.

2 - Yalnız peder frengili olduğu takdirde sakat-ı kesretle vuku'u

3 - Peder, tedâvî-i muzâdd-ı efrenciyyeye konunca sakat vuku'unun tenâkus etmesi veyâ büsbütün bitmesi.

4 - Vâlidenin, gayr-i müntin kaldığı takdirde bi'l-âhire frengili olmayan bir adamla izdivâc etmesiyle frengiden varestede etfâle sahib olabilmesi.

Kuvve-i telkîhiyyeye sâhib olan huveyn-i menevînin berâberine spiroketi alabilmesi; ve bi'l-âhire onu reşmiye kadar bila-vâsıta intikâl etdirebilmesi vâki' midir?

Kezâ büeyyz; ilkâh zamânında huveyn-i menevî [40] ile intâna giriftâr olmuş 'uzviyyet-i mâder-âne vâsıtasıyla müntin olabilir. İşte bu mesâil muhtelif-e-i serîriyye üzerinedir ki "Baumês Colles" ve "Profeta" kanûnları te'sis olunmuştur.

"Baumes Kol" kanûnuna göre: "Vâlide frengili bir evlâd doğurduğu hâlde kendisi zâhiren sâlim dahi görülse frengiye karşı mu'âf kılınmış olduğundan sûret-i katiyyede kendi çocuğunu ırzâ' edebilir."

"Profeta" kanûnuna göre de: "Frengili vâlideden tevellüd etmiş ve zâhiren sâlim gibi görülen nev-zâd vâlidesi tarafından ırzâ' olundukda frengiye mübtelâ olmaz."

Mamafih ba'zen bu her iki kanûnun dahi müstesnâları olabilir. Ekser ahvâlde vâlide, kendi mahsûl-i ilkâhıyla müntin olur. Buna "dâül-efrenc habeli Siphilis conceptionlle" dinur. Çocukdaki mu'âfiyyet de mahsûlât-ı münhalenin meşîmeden geçmesiyle husûle gelebilir.

"Kaspari, Neuman, (?) e göre [41] bu şerâ'it dâhilinde vâlide, dâül-efrenc telkîhâtına karşı müteasîdır. Ya'nî frengi telkîh olursa tekrâr frengiye musâb olmaz.

Eğer vâlide, ilkâhdan sonra frengiye musâb olmuşsa ve intânda beşinci aydan evvel ise sûret-i meş'ümede frengiyi cenîne nakl edebilir. Eğer beşinci aydan sonra ise çocuk sâlim doğabilir. Lakin sekizinci veyâ dokuzuncu ayda ise nev-zâd, sûret-i kat'îyyede dâül-efrencden masûn ve mu'âf kalır. Bununla berâber "?", cenîne -tarik-i meşîmevî vâsıtasıyla- frengi i'tâ etmiş olduğunu ve hamlden sonrada vâlidenin 'avârizât-ı tâliye-i efrenciyye tezahürâtı ibrâz etdiğini müşâhede etmiştir.

Hulâsa çocuklardaki frengi için tarik-i intân ber-vech-i âtîdir:

- 1 - Huveyn-i menevî, büeyyz veyâ her ikisi vâsıtasıyla
- 2 - Evvelce müntin olan büeyyzin intânât-ı tâliyesiyle.

Bunlardan birinci nev' tarik-i intân "verâset [42] ile intikâli" tasvîr etdiği hâlde ikincisi intân-ı rahimîyi iş'âr eder.

Verâset ve Mu'âfiyyet

Hérédite et Immunité

Nev-zâddaki mu'âfiyyet üç sûretle olabilir:

- 1 – Mu'âfiyyetin huveyn-i menevî, büeyz veyâ her ikisiyle vuku'a gelmesi.
- 2 - Vâlidenin 'uzviyyetinde ihzâr edilmiş olan muzâdd-ı toksin mâderinin meşîmeden geçerek cenîni mu'âf kılması (ki bu nev'mu'âfiyyete “mu'âfiyyet-i mün-faile” denir).
- 3 - Bilhassa cenîn hücerâtının, meşîmeden mürûr eden mevâddın te'sîriyle bi'z-zât masl-ı muzâdd-ı toksini ihzâr etmiştir. (ki buna da mu'âfiyyet-i fâ'ile - Immunité actif” nâmı verilir).

Ehrlich⁸'in tecârîbi, birinci faraziyyeye tezâdd teşkil eder. Çünkü müşârün-ileyh, erkek sıçanları “Abrine Ricine” maddelerine karşı mu'âf kıldıktan sonra hayvânât-ı mezbûreyi mu'âfiyyet almamış dişi sıçanlarla münâsebetle terk etmiş [43] ve bunlardan mütevellid yavruları mu'âyene ettiği vakt bu yavrularda mu'âfiyyetin te'sis etmediğini görmüştür. Ba'de birçok mü'ellifin dahi, bi'l-âhire aynı neticeye dest-res olmuşlardır. Binâen aleyh mu'âfiyyet, ne büeyz ve ne de huveyn-i menevî ile husûle gelmeyub ancak ba'zı mevâddın vâlideden cenîne intikâl etmesiyle hâsıl olur.

Bunun içindir ki: cedereye karşı nev-zâdın mu'âf doğabilmesi, vâlidenin, cedere aşısını ahze kabiliyetli olmamasıyla değil, bi'l-akis vâlidenin kemâl-i muvafakiyetle cedere aşısını almasına ve lenfavî cederiyye karşı da mu'âfiyyetin vilâdet esnâsında sûret-i kat'îyyede muzâdd-ı virûlan olmasına vâ-bestedir.

Eğer çocuk, vâlide daha mu'âfiyyet kazanmamış iken ya'nî telkîhden on beş gün evvel doğmuş ise mu'âf olamaz.

Nazariyye-i Verâset

Théories de l'hérédité

Théorie de la pangénèse

Darwin'e göre hücerât, hubeybât-ı sagîre [44] ifrâğ eder ki bunlara: “Gem-mules cellulaires” nâmı veriliyor.

Hubeybât-ı mezbûre, muhtelif gıdâ alınca bi-l-inkisâm tekessür ederek ve neşv ü nemâ bularak kendi mümâsillerini meydâna koymağa müsâ'iddirler.

8 Paul Ehrlich (1854-1915). (ç.n)

Ecdâdan ahfâda intikâl eden bu hubeybât, ihtivâ ettiği evsâfı, teşkil eylediği ‘uzviyyete bahş ederler.

2 - Théorie de Haeckel = Haeckel Nazariyesi: Bu nazariyye, mesâ’il-i felsefe üzerine te’sîs edilub “istoloji” ve “fizyoloji” ile münâsebet-dâr olmadığından bahsden sarf-ı nazar olundu.

3 - Théorie de l’idioplasme de Noegeli: “Noegeli”⁹ her hücrede iki nev’ plazmanın mevcudiyetini kabûl ederek bunlardan birine “Idioplasma”; diğerine “Trophoplasma” nâmını i’tâ etmiştir.

“Trofoplazma”, “tagaddî ve münâsebat” ile ‘alâka-dâr ‘add edildiği gibi “idioplasma” [45] da “ecdâdın mahmûl olduğu evsâfı, ahfâda intikâl ettirmek” vazifesiyle mükellef olmak üzere kabul edilmiştir.

Théorie de la continuité du plasma germinatif ou Théorie de Weismann

Weismann nazariyesini, “ilkâhın, nüve ve kromatinin mevcûdiyyetine vâbeste olması” mes’eleşi üzerine istinâd ettirmiştir. Müşârün-ileyhe göre verâset, gerek fizyoloji gerekse marazî evsâfın Plasma germinatif originel ile ebeveynden ahfâda intikâl etmesidir.

Neşv ü nemâ bulan her mahlûk-ı cedide plazmanın bir kısmı, evsâf-ı ibtidâ’iyyesini muhâfaza eder ve her şahs-i cedîd; biri pedere, diğeri vâlideye mensûb iki nev’ plazma-ı intâşiyeye mâlikdir. Lakin bunların evsâf-ı ibtidâ’iyyeden gayr-i evsâfı sahib olmayarak sâlim kalan kısmı, pek cüz’idir. Onun içindir ki verâset batından batına geçtikçe tenâkus etmeye başlar.

Muallim-i muhterem Bouchard’a göre ise: Verâsetde [46] müzekker ve mü’ennes hücerâtın ihyât-ı (?) kromatikiyeside ‘alâka-dârdır. İhyât-ı mezbûre bütün dolunca inşikak ederek ikiye ayrıldıktan sonra her iki kısım da, aynı sûretle tevezzü etmiş hubeybât-ı kromatikiyeyi ihtivâ eder.

İlkâh zamânında büeyzin hücerâtı da aynı inkisâma uğrayarak her iki münkasım aksâm-ı müteşâbih birbiriyile imtizac ederler.

İşte birbirine mümteziç olan bu hubeybâtdır ki derunlarında müddahar evsâfı, bi’l-âhire mahsûl-i ilkâh nümûvve mazhar olunca meydâna çıkarırlar.

9 Karl Wilhelm von Nägeli (1817-1891). (ç.n)

Yine mu'allim-i müşârün-ileyh diyor ki: "Ahlâk ve evsâf-ı kesbiyyede sonradan 'uzviyyete idhâl olunan mevâdd-ı münhalenin hücerât-ı tenasülüyeyi ta'dil etmesinden mütevelliddir.

Hulâsa:

Mes'ele-i verâset emrâz-ı 'umûmiyyenin en mühim bir kısmı olduğundan bu husûsda ne kadar tafsilât verilse bana o bahsi kâmilen imlâ etmek kâbil olamaz. Yalnız şurası bilinmelidir ki: [47]

"Verâset müte'âkib batınlar arasında te'sîs iden bir samimiyet olduğu gibi terakkiyât-ı beşerin dahi en mühim bir mü'essiridir. Zirâ her ferd şunu tasavvur etmelidir ki hayâtın her bir ef'âli, ahfâda in'ikâs ve intikâl etmek mecbûriyetindedirler. [48]

1327 - 20 Teşrin-i Evvel.